

Voorschrijven van antibiotica door de huisarts tijdens de coronapandemie

Week 2-35 (6 januari - 30 augustus 2020)

Samenvatting

Uit eerder onderzoek van het Nivel bleek dat minder mensen een antibioticum kregen voorgeschreven tijdens de eerste maanden van de coronapandemie in vergelijking met dezelfde periode in 2019. Huisartsen schreven vooral minder antibiotica voor bij luchtweginfecties. In deze factsheet bekijken we of deze trend zich doorzette na de versoepeling van de coronamaatregelen.

- Ook nadat de coronamaatregelen versoepelden (periode mei-augustus), schreven huisartsen minder antibiotica voor dan in dezelfde periode in 2019.
- Wel kregen na de lockdown duidelijk meer mensen een antibioticum voorgeschreven in vergelijking met de periode van de lockdown. Deze stijging zette zich meteen in na versoepeling van de maatregelen. Het aantal patiënten dat een antibioticum voorschrijft krijgt lijkt langzaam te stijgen naar het niveau uit 2019.
- Huisartsen schreven tijdens de coronapandemie vooral minder vaak amoxicilline, doxycycline en azithromycine voor. Dit zijn middelen die veelal worden voorgeschreven bij luchtweginfecties.
- Het voorschrijven van middelen voor urineweginfecties, dat tijdens de lockdown iets minder voorkwam dan in 2019, zit inmiddels weer op het niveau van 2019. Het voorschrijven van antibiotica bij luchtweginfecties is nog altijd een stuk minder dan in 2019.
- Huisartsen schreven tijdens de coronapandemie aan patiënten van alle leeftijden minder vaak antibiotica voor dan in dezelfde periode in 2019. Dit verschil was het grootst bij kinderen en jongvolwassenen (0-19 jaar).

De cijfers zijn berekend op basis van een steekproef van 350 huisartsenpraktijken die representatief zijn voor de Nederlandse huisartsenpraktijk en verspreid zijn door heel Nederland.

Door de coronapandemie is de huisartsenzorg ingrijpend veranderd. Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn ontvangt van zo'n 350 huisartsenpraktijken uit heel Nederland wekelijks zorggegevens. Zodoende kunnen we snel en betrouwbaar inzicht geven in de zorg die huisartsen leveren. Dit geldt ook voor het voorschrijven van geneesmiddelen. In deze factsheet bekijken we hoe vaak huisartsen antibiotica voorschreven van 6 januari tot en met 30 augustus 2020. Door ook de periode kort voor de coronauitbraak mee te nemen, kunnen we zien of de trend in voorschrijven door de pandemie is veranderd. We vergelijken de trend van 2020 met die in 2019.

Aanleiding

Aan het begin van de coronapandemie, tussen maart en mei 2020, zagen we dat veel minder mensen een antibioticum kregen voorgeschreven in de huisartsenpraktijk (Hek, 2020a). Mogelijke verklaringen zijn een afname in infecties door social distancing en hygiënemaatregelen, maar ook de

sterke afname in consulten met de huisarts aan het begin van de coronapandemie.

Half mei zijn de coronamaatregelen aanzienlijk versoepeld; scholen en kinderdagverblijven zijn weer open, net als kroegen, restaurants en sportclubs. Ook is het aantal consulten bij de huisarts weer toegenomen (Heins, 2020). De vraag is of hierdoor het voorschrijven van antibiotica ook weer is gestegen.

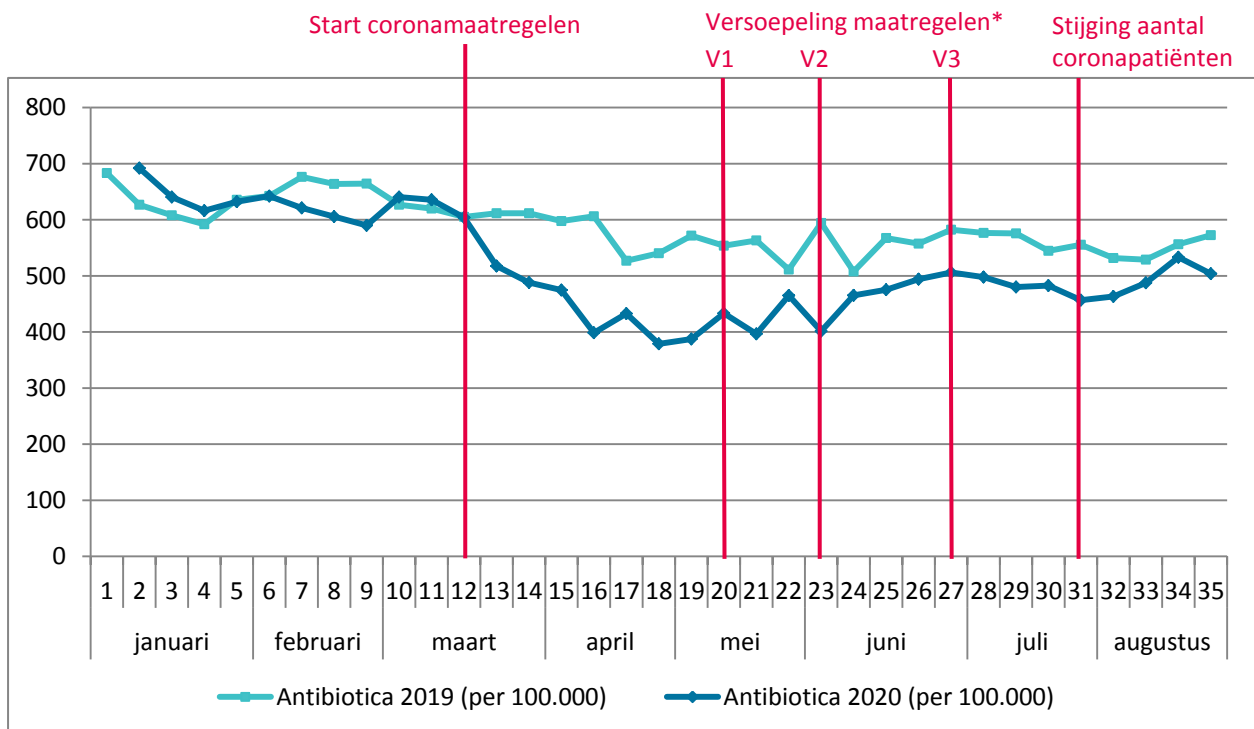
Voorschrijven van antibiotica gestegen, maar nog altijd onder niveau van 2019

In de eerste periode van de coronapandemie, tussen week 10 en week 19, daalde het antibioticumgebruik sterk ten opzichte van 2019 (figuur 1 en Hek, 2020a). In week 20 vonden de eerste versoepelingen van de maatregelen plaats. Scholen en kinderdagverblijven gingen weer open. Vanaf die week zien we dat het aantal mensen dat een antibioticum voorgeschreven krijgt langzaam weer toeneemt. Eind augustus, week 35, ligt het aantal patiënten met een antibioticum voorschrift echter nog steeds onder het niveau van 2019.

Voor vrijwel alle veel voorgeschreven typen antibiotica ligt het aantal patiënten met een voorschrift in week 35 van 2020 lager dan in 2019. Het verschil is het grootst voor amoxicilline, doxycycline en azitromycine (aantal patiënten met een voorschrift lag rond de 20% (amoxicilline en doxycycline) en 30% (azitromycine) lager dan in week 35 in 2019). Het aantal patiënten met een middel dat vrijwel uitsluitend wordt voorgeschreven bij urineweginfecties, nitrofurantoïne en fosfomycine, ligt ongeveer gelijk aan het niveau in 2019.

Ook in alle leeftijdsgroepen was het aantal mensen met een antibioticum in week 35 2020 lager dan in week 35 2019. Het verschil was het grootst voor de groep kinderen en jongvolwassenen (ruim 20% minder 0-19-jarigen met een antibioticum voorschrift dan in 2019).

Figuur 1 Aantal patiënten met een voorschrift voor een antibioticum per week in 2019 en 2020, per 100.000 ingeschreven patiënten.

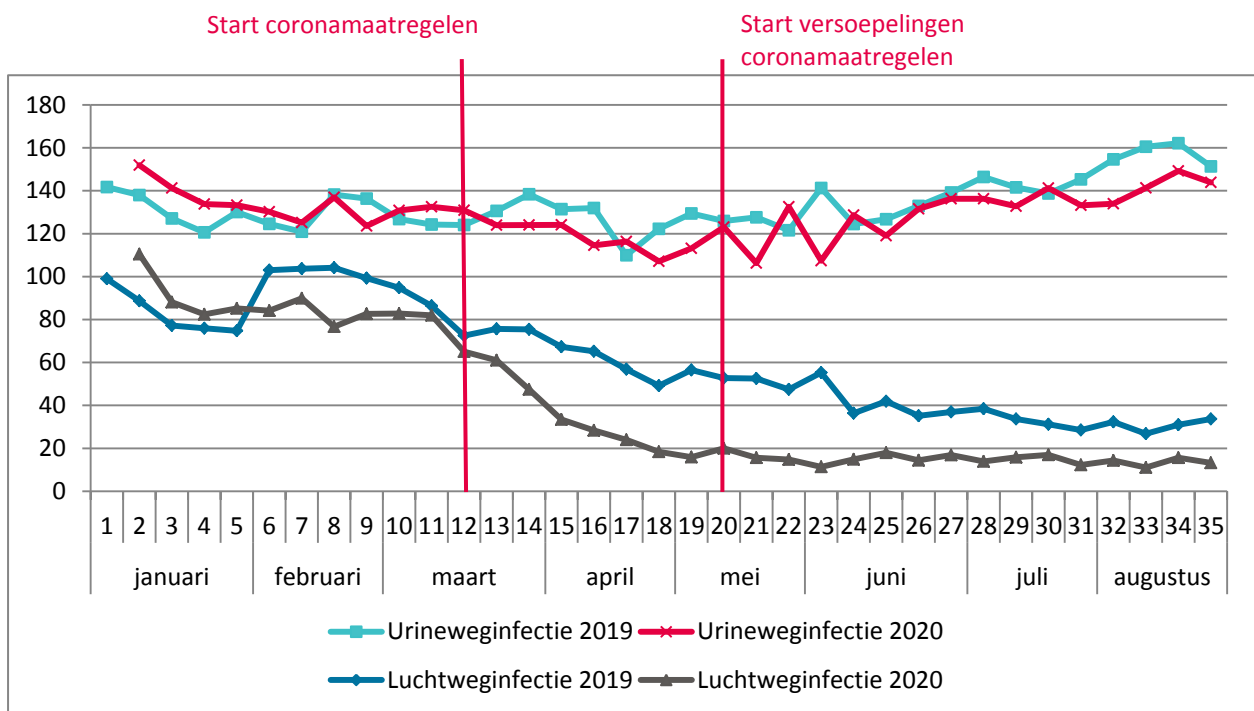


*Versoepelingen: V1 - heropening basisscholen en kinderdagverblijven; V2 - heropening horeca, musea en middelbare scholen; V3 - heropening sportscholen en evenementen weer toegestaan.

Nog steeds minder antibiotica bij luchtweginfecties

Antibiotica worden veel voorgeschreven bij luchtweginfecties en urineweginfecties, daarom keken we hoe vaak huisartsen deze diagnoses registreerden bij een antibioticum voorschrift. Het invullen van een diagnose bij het voorschrift is vaak niet verplicht. Daarom is niet in alle praktijken in voldoende mate bekend voor welke diagnose een antibioticum is voorgeschreven. Deze analyse is gedaan binnen een selectie van ongeveer 150 praktijken die bij minstens de helft van de voorschriften een diagnose registreerden. In figuur 2 is te zien dat het voorschrijven van antibiotica bij luchtweginfecties ook na de versoepelingen van de maatregelen nog een stuk lager is dan in 2019. Dit verschil is voor antibiotica bij urineweginfecties veel minder groot.

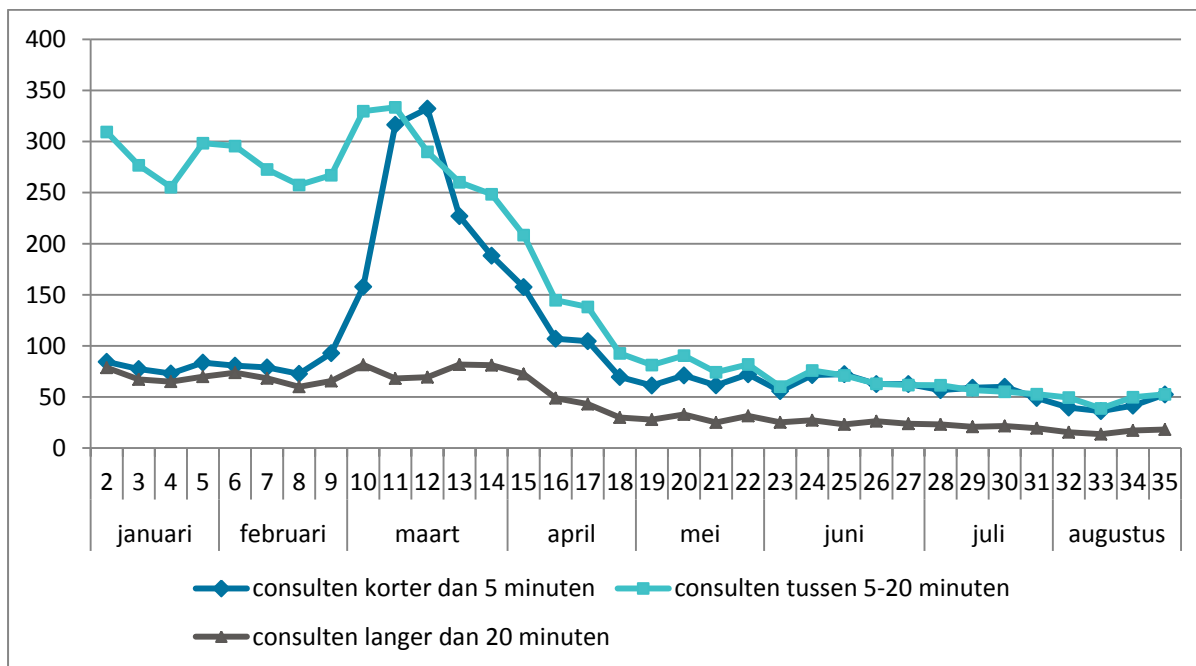
Figuur 2 Aantal patiënten met een antibioticum voor een luchtweginfectie of een urineweginfectie per week in 2019 en 2020, per 100.000 ingeschreven patiënten



Relatief meer korte consulten voor luchtweginfecties dan voor de coronapandemie

Net als in het begin van de coronapandemie zien we dat ook na de versoepelingen van de maatregelen de afname in antibiotica voorschrijven bij luchtweginfecties het grootst is. Dit heeft mogelijk te maken met een verschuiving in type contact bij luchtweginfecties. Voor de lockdown betrof het grootste deel van de consulten voor luchtweginfecties consulten tussen de 5 en 20 minuten. Aan het begin van de lockdown zagen we voor luchtweginfecties een piek in het aantal consulten korter dan vijf minuten (figuur 2). Dit zijn waarschijnlijk vaak telefonische contacten. In korte consulten worden minder vaak antibiotica voorgeschreven dan in langere consulten. Dat was al zo voor de coronapandemie. Na versoepeling van de maatregelen zijn er naar verhouding even veel consulten korter dan vijf minuten als consulten van 5-20 minuten. Echter, vergeleken met de periode voor de lockdown hebben nog steeds relatief veel mensen een kort consult (korter dan vijf minuten).

Figuur 3 Aantal consulten met de huisarts voor een luchtweginfectie per week in 2020, per 100.000 ingeschreven patiënten



Beschouwing

Het voorschrijven van antibiotica in de huisartsenpraktijk is, na een sterke daling aan het begin van de coronapandemie, gestegen, maar ligt nog altijd iets onder het niveau van 2019. De stijging in voorschrijven van antibiotica valt samen met het moment dat de eerste maatregelen versoepeld werden (openen van scholen en kinderdagverblijven). Net als aan het begin van de pandemie is het verschil tussen 2020 en 2019 het grootst voor antibiotica die vaak worden voorgeschreven voor luchtweginfecties, en bij kinderen en jong volwassenen.

Eerder lag de verklaring van het lage aantal patiënten met een antibioticum onder andere in het feit dat veel minder mensen contact opnamen met de huisarts voor luchtweginfecties. Dit aantal is echter weer ongeveer gelijk aan 2019 (Hooiveld 2020). Wel zagen we dat mensen met luchtwegklachten nog steeds relatief vaak een kort consult hebben. Huisartsen schrijven in korte (wellicht vaak telefonische) consulten minder vaak een antibioticum voor dan in langere consulten. In sommige regio's zijn tijdens de lockdown periode speciale coronaposten ingericht waar alle patiënten met luchtwegklachten gezien zijn. Gegevens van deze coronaposten kwamen niet of niet altijd in het huisartsinformatiesysteem terecht. Hierdoor kunnen de hier getoonde gegevens een onderschatting zijn van het aantal mensen met een consult voor luchtwegklachten.

Eerder onderzoek liet zien dat er nog ruimte voor verbetering was in het voorschrijven van antibiotica bij luchtweginfecties, ook specifiek bij kinderen (Hek 2020b, Ivanovska 2016). Regelmatig worden er antibiotica voorgeschreven terwijl dat volgens de richtlijn niet geïndiceerd is. Het is de vraag of dit veranderd is tijdens de coronapandemie. In een project dat 1 oktober 2020 van start ging, zal een antibiotica scan ontwikkeld worden, waarin we nagaan in hoe verre het voorschrijven van antibiotica volgens de richtlijnen plaatsvindt. Ook blijft de vraag of de daling in antibiotica voorschrijven nadelige gevolgen heeft voor sommige patiënten, bijvoorbeeld door het missen van ernstige infecties en een toename in complicaties. Dit zal op de langere termijn moeten blijken.

Disclaimer

De getoonde cijfers zijn met de grootst mogelijke zorgvuldigheid tot stand gekomen, waarbij getracht is zo volledig mogelijk te zijn. De cijfers zijn gebaseerd op voorschriften in het elektronische patiëntendossier van de huisarts. Dit zijn niet alleen de voorschriften van de huisarts zelf, maar ook de terugkoppelingen van voorschriften opgehaald in de apotheek en voorgeschreven door een specialist in het ziekenhuis.

Methode van onderzoek

Voor berekenen van de cijfers zijn alle voorschriften van antibiotica voor systemisch gebruik (ATC-groep J01) geselecteerd. Per week berekenden we het aantal patiënten met een antibioticum voorschrift.

Cijfers met betrekking tot diagnoses zijn gebaseerd op gegevens van ongeveer 150 praktijken die bij tenminste 50% van de voorschriften een diagnose (ICPC gecodeerd) registreerden. Voor luchtweginfecties zijn de volgende diagnoses meegeteld: acute luchtweginfectie (ICPC-code R74), acute/chronische rhinosinusitis (R75), acute laryngitis/tracheïtis (R77), acute bronchitis/bronchiolitis (R78), influenza (R80) en longontsteking (R81). Voor urineweginfecties keken we naar de diagnose U71 (urineweginfecties). Ook bekeken we het aantal consulten voor acute luchtweginfecties. We selecteerden hiervoor alle consulten met CTG-code: 12010 (consulten korter dan 5 minuten), 12011 (consulten tussen de 5-20 minuten) en 12001 (consult langer dan 20 minuten) waarbij één van de volgende diagnoses was geregistreerd: acute luchtweginfectie (ICPC-code R74), acute/chronische rhinosinusitis (R75), acute laryngitis/tracheïtis (R77), acute bronchitis/bronchiolitis (R78), influenza (R80) en longontsteking (R81).

Meer weten?

Informatie over ons al ons corona-onderzoek vindt u op [Corona Actueel](#).

Meer informatie over de Geneesmiddelenmonitor vindt u op onze [Geneesmiddelenmonitor-pagina](#).

Contact

Dr. Karin Hek, senior onderzoeker Farmaceutische Zorg, [E] k.hek@nivel.nl, [T] 030 272 9700

Titelgegevens van deze publicatie

Gegevens uit deze publicatie mogen met de volgende bronvermelding worden gebruikt: Hek, K., Hendriksen, J., Weesie, Y., Lambooi, A., Hooiveld, M., Dijk, L. van. Voorschrijven van antibiotica door de huisarts tijdens de coronapandemie. Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Week 2-35 (6 januari – 30 augustus 2020). Utrecht: Nivel, 2020.

Literatuur

- Heins, M., Hek, K., Hooiveld, M., Hendriksen, J., Korevaar, J. Impact van de coronapandemie op zorgvraag bij huisartsen (factsheet A). Utrecht: Nivel, 2020.
- Hek, K., Weesie, Y., Lambooi, A., Heins, M., Hendriksen, J., Hooiveld, M., Cals, J.W.L. en Dijk, L. van. Voorschrijven van antibiotica door de huisarts tijdens de coronapandemie. Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Week 2-19 (6 januari - 10 mei 2020) Utrecht: Nivel, 2020a.
- Hek, K., van Esch T.E.M., Weesie, Y., Lambooi, A. en Dijk, L. van., Guideline adherence in antibiotic prescribing to patients with respiratory diseases in primary care: prevalence and practice variation. *Antibiotics* 2020b, 9(9), 571.
- Hooiveld, M., Hendriksen, J. en Korevaar, J.C. Nivel Surveillance Bulletin wk 35. Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn. Utrecht, Nivel, 2020. www.nivel.nl/surveillance [geraadpleegd op 3 september 2020].
- Ivanovska V, Hek K, Mantel-Teeuwisse AK, Leufkens HGM, Nielen M, Van Dijk L. Antibiotic prescribing for children in primary care and adherence to treatment guidelines 2010-2012. *Journal of Antimicrobial Chemotherapy*, 2016 Jun;71(6):1707-14.